

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

21e jaargang nr. 11

10 maart 1968

administratie

postbus 114, Utrecht

tel. 030-24641

postgiro 58 t.n.v. Woord van de Week

abonnementsprijs voor Nederland, andere
E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de
Antillen f 7,50 per jaar

Overige landen f 10,— per jaar

losse nummers f 0,50

verschijnt wekelijks

Rekenschap afleggen

U hebt misschien ook, niet zo lang geleden, in de krant het bericht gelezen van de man, die in het portaal van een kerk foto's van missionarissen had beklad. Op zichzelf is dit niet een gedrag, waarvoor we enige waardering kunnen opbrengen. Toch verdient wel enige aandacht, wat de man volgens de krant gezegd heeft, toen hem naar zijn motief werd gevraagd. Hij verklaarde immers, dat hij op deze wijze duidelijk wilde laten zien, dat missie iets was, dat zijn tijd gehad heeft. Het is jammer, dat hij niet een betere, meer passende manier had gekozen om voor deze mening uit te komen, want in zijn weerstand tegen missie en ook zending kan ik wel een heel eind meegaan, maar ik kan me geëigender middelen voorstellen om dit te laten blijken. Wat is overigens de reden van deze weerstand? We kunnen toch heel veel waardering opbrengen voor de vaak zeer grote opofferingsgezindheid waarmee missionarissen en zendelingen hun werk doen en we moeten toch ook bewonderen hoe mensen zó voor hun overtuiging instaan, dat ze deze, koste wat het kost, willen uitdragen. Mijn weerstand ligt juist in het feit, dat zendingsmensen door hun verkondigend optreden laten blijken hun eigen overtuiging als beter en waardevoller te beschouwen dan de overtuiging van anderen. Hoe verdraagzaam moderne missionarissen ook mogen zijn — missie en verdraagzaamheid zijn *principeel* niet verenigbaar. Alleen wanneer ik behoorlijk verzekerd ben van eigen gelijk, kan ik een ander proberen te bekeren of over te halen. Maar laten we ons vooral niet blind staren op het voorbeeld van kerkelijke bekeringsijver, alsof dit het enige voorbeeld zou zijn. Er zijn

heel wat meer organisaties, die bepaald niet wars van propaganda zijn. We behoeven maar aan veel politieke partijen te denken, die hun ideologie aan de man proberen te brengen. Ook daartegen komt steeds meer weerstand, tegen de mensen die het blijkbaar „weten”, en veel politieke ongeïnteresseerdheid zou wel eens te wijten kunnen zijn aan de overtuigende standpunten-politiek. Wie voor zijn overtuiging de straat op gaat, zou wel eens door zijn gedrag potentiële medestanders kunnen afschrikken.

Het is immers in onze moderne samenleving niet meer zo goed denkbaar, dat men zo duidelijk alleen het eigen gelijk poneert — er zijn té veel anderen, aan wie toch op zijn minst niet enige schijn van gelijk ontzegd kan worden. Er zijn té veel verschillende opvattingen, waarmee we geregeld in contact komen. In plaats van propaganda zien we nu „public relations”, in plaats van bekeringsijver: „dialoog”. Of er in feite hiermee zo heel veel verandert, is de vraag; misschien zijn er alleen wat elegantere namen gekozen of wat slimmere manieren bedacht om anderen te beïnvloeden.

Binnen de organisaties is er evenwel toch het een en ander aan het rollen gebracht: dezelfde mensen, die zo zelfverzekerd naar buiten optreden, kunnen hun eigen gelijk binnen de organisatie niet meer voetstoots handhaven. Dáár kunnen ze ter verantwoording geroepen worden. In de ene kerk, partij of vereniging gebeurt dit eerder dan in de andere: ik las juist, dat op de bijeenkomst van het conservatief-katholieke Michael-legioen alleen gelegenheid was om de sprekers te beluisteren en vooral toe te juichen, en niet om te discussiëren. Maar...

vroeg of laat zijn ze allemaal aan de beurt. Juist tegenover dreiging van buitenaf wil men intern zo sterk mogelijk staan en dan moeten de kaarten eerst op tafel gelegd worden. Dit heeft als gevolg een diskutabel stellen van het eigen standpunt — althans binnenskamers, maar wat komt er tegenwoordig niet óók naar buiten? Zo wordt iedere propagandist in de positie gedrongen zichzelf te moeten verdedigen, of sterker: zichzelf af te moeten vragen, wat nu de waarde van zijn eigen overtuiging is — in plaats van het uitdragen komt het rekenschap afleggen. Hier stuiten we op een wezenlijk kenmerk van onze huidige samenleving: steeds meer wordt aan iedereen rekenschap gevraagd, steeds minder zijn overtuigingen vanzelfsprekendheden. Men néémt het niet meer, als iemand argeloos en apodiktisch beweert: zo is het nu eenmaal. Bovendien moet erbij gezegd worden, dat deze situatie niet zomaar toevallig in onze tijd opgetreden is om weer te kunnen verdwijnen. Als het waar is, dat een echte overtuiging alleen maar kan ontstaan in wisselwerking met andere, en als daardoor steeds meer behoefte ontstaat aan werkelijke confrontatie en echte dialoog, dan kan deze ontwikkeling niet meer ongedaan gemaakt worden.

Er is evenwel een keerzijde aan de medaille: het wordt je tegenwoordig zo wel veel moeilijker gemaakt om een overtuiging te hebben, laat staan die uit te dragen. Toch hebben we zo vaak behoefte aan enige zekerheid en willen we zo graag één oplossing als de juiste zien. Als ons dit nu onmogelijk wordt gemaakt, wat dan? Ons voortaan maar afzijdig houden en geen mening hebben, omdat ieder ander evenveel of meer gelijk kan hebben? Of tegen de klippen op tòch ons eigen gelijk handhaven? Het zijn beide onwaarsachtige houdingen, die iets krampachtigs hebben. Het moet mogelijk zijn om jezelf bloot te geven en niet in de kou te blijven staan. Als het Humanistisch Verbond aan zijn doel beantwoordt — en dat zal helaas lang niet altijd het geval zijn — dan moet het een hulpmiddel zijn om tot een eigen doorleefde en doordachte overtuiging te komen. Dan moet het enerzijds iedereen dwingen zichzelf rekenschap te vragen van zijn diepste overtuiging en anderzijds het instrument zijn om tot enig resultaat te kunnen komen. Het humanisme is immers geen boodschap, maar een eis — een eis tot eigen individuele ontplooiing in samenhang met anderen. Het is een eis ook om voortdurend rekenschap af te leggen.

Het wetenschappelijk blad van het Verbond heet niet voor niets „Rekenschap” en de stichting, die het uitgeeft heeft zijn naam niet toevallig aan Socrates ontleend. Was niet juist die Griekse filosoof Socrates bij uitstek degene, die de

Ruiter en paard zijn voorbij.
De hoefslag dreunt in mijn oor.
De hoefslag herinnert mij
Aan al wat ik was en verloor
Nu welhaast onhoorbaar vergaat
In den stervenden dag het geluid.
Wat is van den vroegere staat
Mijn eigen, bijblijvende buit?
Bestaat er alleen voor den geest
Een samenhang? Of is dit schijn?
Is iemand wel één uur geweest
Wat hij altijd had willen zijn?
Lucht, die verduistert tot nacht,
En tikkende klok op de schouw:
Het gebeurde, vergeefs overdacht
Verbittert, wat komt, met berouw.
Een hoefslag, een ijdel gerucht,
Is voorbij. En voorbij is het lied.
Het wezen der dingen is vlucht
Het wezen der ziel is verdriet.

Anton van Duinkerken

mensen prikkelde om zich rekenschap af te leggen van hun meningen en overtuigingen? Probeerde hij niet onbewuste drijfveren bloot te leggen? In dit opzicht mag Socrates toch wel het lichtend voorbeeld van de moderne humanist genoemd worden. De tijden zijn bovendien wel zo veranderd, dat wij nu niet meer bang hoeven te zijn om als Socrates deze houding met de dood te moeten bekopen. Er schijnt tegenwoordig bij velen meer genoegen dan ergernis op te treden, als oude zekerheden over boord gezet worden. Toch geldt dit maar zeer ten dele.

De behoefte aan antwoorden wordt niet geringer, naarmate ze minder gegeven kunnen worden: de weg om tot antwoorden te komen moet echter een andere zijn dan de vroeger vaak gebruikelijke.

We gaan niet meer naar de geestelijk verzorger of raadman om diens antwoord te horen, maar we gaan om klaarheid over onze eigen situatie te krijgen. Dan is het nodig om rekenschap af te leggen. Is nu die raadsman niet overbodig

GIRO
6168

Stichting Steunfonds
Praktisch Humanisme

te Amersfoort, Curaçolaan 16 c

Zojuist verschenen:

Humanisme en Arbeid

rapport uitgebracht door een commissie
ingesteld door de Humanistische Stichting
Socrates.

Te bestellen door storting of overschrijving van f 4,50 op postgiro nr. 30.49.60
t.n.v. Humanistisch Verbond, Postbus 114,
Utrecht.

geworden, als het toch gaat om de eigen verantwoording? Soms is dit inderdaad het geval. Maar ook zal men vaak pas samen met een ander mens, aan wie men zijn situatie voorlegt, tot eigen klaarheid kunnen komen. Om inzicht in jezelf te krijgen heb je contact met een ander nodig. Wie die ander is, waar die te vinden is, ligt vaak voor de hand: ouders, vrienden, de arts, voor een godsdienstig mens de dominee of de pastoor, — maar lang niet altijd zijn zij de aangewezen personen, lang niet altijd zelfs kunnen we ze benaderen. We hebben soms werkelijk niemand, of we kunnen niemand bereiken als we alleen in een vreemde omgeving staan. Om in deze soms schrijnende behoefte aan menselijk contact te voorzien, en om een visie te kunnen laten ontwikkelen op de eigen situatie, is het geestelijk raadsmanschap door het Humanistisch Verbond ingesteld. Het Verbond wil door zijn geestelijke raadslieden geen humanistische overtuiging uitdragen en nog minder leden winnen. Hier is sprake van een dienst aan de medemens, die daarom vraagt. De behoefte aan deze geestelijke verzorging, met name daar waar mensen in ongewone omstandigheden verkeren, in arbeiderskampen, in het leger, in gevangenissen (als ik dit zo maar in één adem mag noemen) is een van de bestaansredenen van een humanistische organisatie. Zonder Humanistisch Verbond waren er geen geestelijke raadslieden geweest en had een reële mogelijkheid voor velen ontbroken om via een dergelijk contact tot meer klaarheid te komen. Nadat aanvankelijk veel tegenstand moest worden overwonnen, is het nu zo ver, dat de overheid niet alleen het werk van predikanten en aalmoezeniers in kazernes, gevangenissen en arbeiderskampen bekostigt, maar ook het werk van de tientallen beroepsraadslieden. Maar het zal u zonder meer duidelijk zijn, dat de geestelijke verzorging zich niet alleen op die terreinen

afspeelt.

Het Humanistisch Verbond heeft daarom nog een groot aantal vrijwillige geestelijke raadslieden en enkele beroepskrachten in dienst om zoveel mogelijk overal present te zijn, waar men erom vraagt.

Bovendien zou het een eenzijdige benadering zijn, wanneer het Humanistisch Verbond alleen maar afwachtte of er iemand eigener beweging zou komen en verder niets zou ondernemen.

Het Verbond als zodanig is erop gericht, moet erop gericht zijn, zoveel mogelijk inspirerend te werken om tot doorleefde levensovertuigingen te komen, — niet noodzakelijkerwijs de humanistische, dat is zelfs geen wensdroom of ideaalbeeld.

Ik had behoefte om u rekenschap af te leggen van de achtergronden van de humanistische geestelijke verzorging — één van de motieven, die mij hiertoe vandaag hebben geleid, is de onvermijdelijke omstandigheid, dat voor dit werk veel geld nodig is. Welnu, ik mag u vragen dit werk te steunen door uw gift te storten op gironummer 6168 van het Steunfonds Praktisch Humanisme, te Amersfoort, dus gironummer 6168.

W. van Dooren

INTERN. HUM. JONGERENKONGRES

Van 13 tot 16 april a.s. vindt te Sint-Niklaas het eerste door de Belgische H.J.B. georganiseerde internationale humanistische jongerenkongres plaats. Het thema is KUNST EN MORAAL, de openingsrede zal door de I.H.E.U.-voorzitter prof. dr. J. P. van Praag worden uitgesproken en verder staan interessante en actuele onderwerpen op het programma, zoals pornografie, censuur, film- en toneelvoorstelling, psychedelic, enz. Toegangsprijs inclusief logies en maaltijden Bfr. 350,— (± f 27,50). Inlichtingen en opgave bij G. de Munter, De Cauwerstraat 45, Sint-Niklaas (Waas), België.

India beperkt aantal zendelingen

De Indiase regering gaat het aantal buitenlandse zendelingen en missionarissen beperken en wil, dat zij in „gevoelige gebieden” vervangen worden door Indiërs. Dit heeft de premier, mevrouw Gandhi, in het Hogerhuis verklaard naar aanleiding van vragen over „anti-nationale activiteiten” van buitenlandse geloofsverkoondigers. Volgens mevrouw Gandhi kwamen dergelijke activiteiten vooral voor in grensgebieden, waar aparte stammen wonen.

Vele leden van deze stammen zijn overgegaan tot het christendom. De stammen voeren gewapend verzet tegen het centrale gezag van New Delhi.

Paschier de Fijne 1588 - 1667

Indien men de voortdurende godsdienst-twisten nauwkeurig bestudeert, dan ontspringen er achtereenvolgens een aantal merkwaardige conclusies. De eerste idee is meestal: dat men zich diep verwondert over de muggenzifterij der theologische meningsverschillen. De volgende is, dat er toch enige zin verscholen zit in die ogenschijnlijke onzin. Dan ineens begint men te beseffen dat de theologische terminologie *vertaald* moet worden — want in *godsdienstige* termen ligt in werkelijkheid de algemene zowel als de door de tijd verwekte bijzondere menselijke problematiek verborgen!

Stellen we ons eens het begin van de 17e-eeuw voor. Consequent redenerend van het gezichtspunt ener almachtige godheid uit, moet men wel besluiten tot de noodzakelijkheidsleer der contraremonstranten, de praedestinatieleer der calvinisten. En deze leer van de orthodoxe calvinisten bezit een logica die alleen maar buiten de godsdienst discutabel wordt.

Geredeneerd evenwel op grond van een eenvoudig zedelijk besef, kwamen de remonstranten voor het dilemma te staan: „dat een hoereerder, gaende in het bordeel, zooveel machts noch genade van God niet ontvangen heeft, dat hij daaruit zoude kunnen blijven, maar dat hij, ten aanzien van Gods raad, daartoe onvermijdelijk genoodzaakt werd, alzoo dat hij in 't bordeel moet gaan en hoereeren.”

De grote stroom van de opkomende handelsburgerij vond bevrediging in het beeld van een almachtige God, die alles had bestierd zoals het (bevredigend) liep en tegenover wie de menselijke verantwoordelijkheid, alsook het individuele oordeel als zodanig, géén betekenis had. De remonstranten trokken hun aanhang voornamelijk uit de kringen, die niet zozeer betrokken waren bij de geweldige opkomst van de stedenburgerij. Zij waren in hun leven genuanceerder, verfinnder — en zonder enige twijfel is de menselijke waardigheid bij hen bewaakt geweest in de wilde jaren rondom de Synode van Dordrecht anno 1618-1619. De remonstranten hebben het ideaal van de persónlijk-verantwoordelijke mens — vanzelfsprekend te dier tijde in godsdienstige bewoordingen verhuuld — veilig behouden en voort gedragen, dwars door de gruwelen van de calvinistische (d.i. vroegkapitalistische) bezetting heen.

Direct na de veroordeling van de remonstrantse opvattingen op de Synode van Dordt ging er een golf van vervolging over ons land. Godsdienstoefeningen van remonstranten werden verboden. Predikanten, die de leerstellingen van het Calvinisme niet wilden uitdragen, moesten zwijgen of het land verlaten — op straffe van levenslange opsluiting. Hoge geldboetes werden gezet op het bijwonen van verboden kerkdiensten. Twee honderd gulden voor het bijwonen en bovendien nog vijf en twintig indien men

geen namen wilde noemen. Op de aanwijzing van een overtredend predikant stond een premie van f 500,—.

Paschier de Fijne is een weergaloos prediker geweest in die tijd. Overal was hij bereid zijn idee van de remonstrantse geloofsleer uiteen te zetten. Zelfs op het ijs — waarom men hem de bijnaam van het IJsvogeltje gaf. Allerlei streken haalde hij uit om zijn illegale roeping te vervullen. Verkleed trok hij door het land, preekte in schuren, op zolders, in weilanden. Onverschrokken heeft hij de strijd volgehouden tegen vervolging, verraad, gevaar en — niet te vergeten — moedeloosheid. Met het gesproken woord zowel als heel scherpzinnig met de pen, heeft hij gestreden voor het behoud van de idee der verantwoordelijke persoonlijkheid. Om hem heen versaaften geestverwanten, als zij niet voor hun leven werden opgesloten. Anderen moesten het er bij neerleggen doordat hun lichaam de afbraak van reizen en trekken, ontbering en spanning niet kon verdragen. Paschier de Fijne heeft het volgehouden en hij heeft het zeldzame genoegens gesmaakt mildere tijden weer te hebben beleefd. Na een tiental jaren verzwakte de vervolgingswoede. Aanvankelijk oogluikend, later officieel, konden de Remonstrantse gemeenten hun werk verrichten.

Opmerkelijk waren echter de religieuze motieven van Paschier. Steeds vestigde hij er de aandacht op, dat sinds de vervolging ons land door God gestraft werd met misoogsten, oorlog, ongeluk. De onmacht der mensen vindt hier wel duidelijk een compensatie in de wraakidee van een straffende oppermacht.

Anderzijds zijn er twee uiterst scherpzinnige argumenten, die hij de vervolgende Calvinisten steeds weer voor de voeten wierp. De eerste gedachte is deze: indien de calvinisten menen dat de uitverkorenheid ondoorgrondelijk is en niet waar te nemen — hoe is het dan zeker dat er onder de vervolgdgen geen uitverkorenen Gods zijn? De tweede is: indien er aan Gods raadsbesluit tittel noch jota is te wijzigen, wat hindert het ijveren der remonstranten dan? Zo heeft deze Remonstrantse predikant met de mond en met de pen de waardigheid van de mens bevestigd. Zijn moed was weergaloos. Dag in, dag uit tarte hij de handlangers van het onverzettelijke calvinisme om hem de mogelijkheid te ontnemen op te komen voor vrijheid van geweten, vrijheid van het redelijke zelfbeschikkingsrecht.

Het is de onvergankelijke verdienste geweest van Paschier de Fijne, dat hij de menselijke waardigheid heeft gekoesterd in een tijd, dat deze in gevaar was — en dat hij ongewild, onbewust, door de hand te leggen op de innerlijke tegenspraak van het calvinisme, heeft bijgedragen tot de verhelderende idee: de godsdienst is het omgekeerde wereldbewustzijn!

P. Spigt

Van week tot week

Radio (Hilv. II)

zondag 17 maart 9.45—10.00 uur: J. de Leede: „Wat doen we eigenlijk met geld?”

zondag 24 maart 9.45—10.00 uur: J. P. van Praag: „Knapperds en kneusjes”.

zondag 31 maart 9.45—10.00 uur: P. A. Pols: „Dienstweigeren”.

Televisie (Ned. 1)

maandag 25 maart 22.15—22.30 uur: R. O. Battes: „Steunfonds Praktisch Humanisme”.